

www.lezgichal.ru

Байрам Салимов

**МАНИ
ХУЬРУЪЗ
ХТАНА**

Байрам Салимов

**МАНИ
ХУЬРУЪЗ
ХТАНА**

ШИИРАР

Дагестанское
книжное издательство

Махачкала • 1975

ЯШАМИШ ХЪУН ВУЧ ХЪСАН Я...

Яшамиш хъун вуч хъсан я!
Экуьнахъ фад къарагъна,
Лиф элкъвезва къакъан синел
Зверна, анлай гъарайна
Хквен къулухъ яваш-яваш,
Хуру гаруз ахъайна.

Сенфиз ахвар акунач заз,
Къайгъу авач такурай,
Йифиз хъанач, юкъуз къуй заз
Вири-вири... акурай.
ХкечІзава рагъ агъадхъай,
Вучиз ам бес яру я?
Ам чун патал хкечІзава,
Зун ракъинал къару я.

Векъерал чиг ала, за хъвер
Бахшзава а чигериз.
Абурни зи дердинава,

Гъахъзава зи вилериз.
Килиг садра, цуькверинни
Чиг алама хъуьхъверал...
Яшамиш хъун вуч хъсан я
Икъван гуьзел чилерал.

Къе югъ чими жеда гзаф,
Хъурай, ава серин захъ,
Къванер ава зун клани тир,
Залайни чеб ширин захъ.
Фена гъа гъа къванер жуван
Къада ачух къужахда.
Клан хъайитла вацларай яд
Хъваз за церал дамахда.

Рагъданихъни чилин зи гъед
Агакъда зав атана,
Аку цава авай къванбур,
Ана ава ацлана.
Ирид рангар алай гъетер
Гъисабда за яр галаз,
Йикъан чимни—йикъан эквни,
Чилин нефес — гар галаз...
Инанмиш я, вири дуьнья
Ала и чи гъилерал.
Яшамиш хъун вуч хъсан я
Икъван гуьзел чилерал!

ЭКУЪН БЕРЕ

Югъ йифекай хкецIзава явашдиз,
Аватзава лаз дагъларин кукIварал,
Варз аквазва цавун юкъвал лаваш хъиз,
На лугъуди амни фенва ахварал.

Ахварин лап ширин вахт гъа и вахт я.
Югъ йифекай чара жедай легъзеяр.
Йифен эхир, къвезвай йикъан къуват я,
Цавун юкъвал варз рекъидай береяр.

ЛАЦУ ЦУЪКВЕР

Лацу цуъквер цуъкверикай гьисабдач,
Тахъай чIавуз масадбурук какахъна.
Гайиди я ахътин цуъквер, за табдач,
Зи кIанидаз за, пенжердиз акъахна.

Гъавиляй чи къведан белки арада
Авач жеди са чIулав кар, аян я.
Алван цуъквер гунилай са чарада
Лацу цуъквер кIанида гун хъсан я.

ДИДЕЯР

Ругуд аял са гъаятда къугъвазва,
Ругуд диде къерехдалла гуъзетиз.
Гъардаз вичин бала ширинз аквазва,
«Аста къугъугъ, бала!» лугъуз минетиз.

Сад лагъана залзаладин лепейри
Абурун къилел ракъурна марф къванерин.
Гъа арада, им-ам талгъуз дидейри
Гадарзавай чеб винел гъа куърпейрин.

Пуд дидеди къутармишна бала пуд,
Чпинбур ваъ, пуд дидедин патав гвай.
Ингъе яргъи хъана юкъвал ала пуд
Диде, чпин рикIер гайи ялав квай...

Эхъ, бахт пайдай чIавуз къегъал дидейри,
Чараданди, вичинди чир авуна
Пайда, амма завал пайдай вядейра
Чпи вири къабулда куьтI тавуна.

ФЯЛЕ

Адан вилер михьибур я, михьибур,
Килигзавай зегьметдиз кьил агъузна.
Мурадар я дуйньяр кван члехибур,
Илигзавай уьмуьр ракар ажужна.

Ам рекьева яратмишиз девлетар,
Сятриз цуз декьикъаяр цуруриз.
Югь бес тебез, йифизни кваз къуватар.
Гузва ада, рикI илгьамдив ацуриз.

Къе йифен са кьил мад адан гъилева,
Варз рекъизва дагъдин куIвал алкIана.
Автобус ам гуьзетмишиз рекьева,
Сваса ракар ахъайзава атана.

Рази тушиз юкъуз авур деталрал
Аламай ам йифиз кьилел дезгедин...
Шумуд леке хъанватIаку парталрал,
Тахуй лугъуз виждандал са лекени.

ЗУН ИНСАН Я...

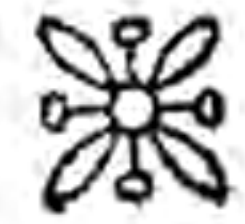

Зун инсан я, кьейиди туш
Инсан нагагъ ягъана.
Я кьулухъни хъайиди туш,
Акур чIавуз зи ватандал
Душмандин гъил атана.

Килигнач зун виняй агъуз
Залай аскIан инсанриз,
Алахъайд я гъар са чIавуз
Къхъизвай цар гегьеншариз,
Лугъузвай гаф хъсанриз.

КIвалахдикай кичIе тушиз
Гелкъвейди я къастарихъ,
Багълар кутаз тик гуьнейра,
Къумлухрани шегьерар за
Эцигна зи дустариз.

Гила вири килигзава
Заз дуьньядин инсанар:
Пакад юкъуз шерик я зун,
Алахънавай и дуьньядин
Уьмуьр ийиз хъсанар.

ЦУЪКВЕР ГВАЧИЗ, ГЪЕТЕР ГВАЧИЗ...

Хтана зун... Гъетер гвачиз ахкъатна,
Дагъдин сувай цуьквер гвачиз хтана.
Къудгундайвал рикI ви хурай акъатна,
Зун къужахда къадайвал на атана.

Рехъ яргъал я фидай вили цавариз,
Ракетаяр авач захъ зи магъледа.
ФенайтIа зун эгер яргъал сувариз,
Хкведалди кIвализ цуьквер шуьткъведай.

Амма руг за хъуткъуьнна а рекъерин,
Вун акваз кIанз, зун гуьзетиз амазмай.
Зун вири ваз хканва за, къуьлера,
Гъетер, цуьквер гвачиз, рикI гваз ргазвай.

ЗУЛ

Зул чкІанва мад дагълариз, дуьзенриз,
Берекатдин гъебеяр гваз чун патал.
Пенек-пенек хъанвай абулейсанриз
Хтана мад къизилдин ранг гун патал.

Зул атанва бурма бапІах къилеллаз,
На лугъуди берекатар пайзава.
Ша, бичинчи, трактордин винеллаз,
Зулун къиляй гату мад гъарайзава.

Гъарайзава чубанрини яйлахрай
Куьч хъижезвай аранризни ширванриз.
Къуй зи чили вичин зулал дамахрай,
Ягърай рангар зулун вири айванриз...

Гъебеяр гваз атанва зул ацІурна,
Лайихдиз пай гуз вичив гвай няметрин.
Пелел зегъмет кІанидан гъед алкІурна,
Къведай зулун бегъеррикай суьгъбетриз.

ЦИПИЦІАР КІВАТІЗАВАЙ РУШ

ЦипицІрин гъар са кул чпин мукара
Ксанва, къуш ксудай хъиз хелветдиз.
Ингъе рушан гъилери ам мукъвара
Уяхарда, вегъин патал челегдиз.

Гъа челегдай ракъин кІусар шуьшейра
Гъахъда, ахпа экв тун патал рикІера,
Ван тун патал ван авачир магълейра,
Гуж тун патал гуж авачир гъилера.

ЮГЪНИ ЙИФ

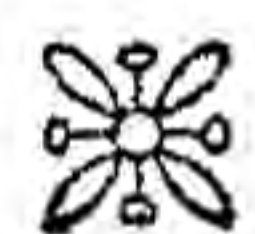

Заз даим югъ герек авач, хъанайтIа
Кудачирни чилни, цавни, гъуьлерни.
Варз къакъудна гъамиша рагъ ганайтIа
Буьркьюь жедай рагъ аквадай вилерни.

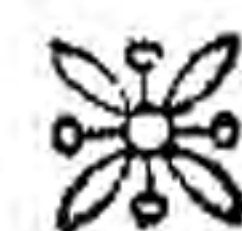
Заз даим йиф герек авач, хъанайтIа
Къадачирни муркIади чил, гъуьлерни.
Рагъ къакъудна гъамиша варз ганайтIа
Амукъдачир варз къатIудай вилерни.

Къуй чун къуна винел дуйнъя элкьюьрай,
Йиф квачиз гъикI чир хъуй къадир
йикъарин.

Йифиз варцар, гъетер цава куькIуьрай,
Юкъуз хъурай цава карван ракъарин.

А РУШ ВУЖ ТИР?

Автовокзал.
Кузва гъарфар куькIвена цIай,
А вокзалдин вини къилел.
Инсанарни инихъ-анихъ
Къайгъуйрава физвай рекъел.
Амма са руш ацукънава
Секиндаказ къерехдал,
Гъиле гъвечIи ктаб ава:
Гагъ гъалтзава ам бахтунал,
Гагъни харцел, гагъни цIал.
Гагъ адан чин атIугъзава,
Биришар тваз хъуькъверра.
Гагъ хъвер чарчел аватзава,
Дуйнъя къекъез вилера.
Килигна зун, адан гъиле
Авайди зи ктаб тир.
На лугъудай, ам а рушан
Хурудаллай запаб тир.

Руш килигна заз вилеркай,
Къве кам анихъ къекъечІна.
Мад чарарлай туб алтадиз
Ам ктабдив эгечІна.
Гъа и чІавуз зи автобус
Фена зун гъакІ аламай.
«Дербент — Баку» автобусдал
Руш къарагъна алатна...
Гъайиф! Гъайиф?
Адахъ галаз Бакуда къван тефена,
За лап еке гъалатІна.

ЛЕНИН

Са пай дуйнъя тІушунзавай инсанар,
Са пай Ленин я зи рикІе, фикирда,—
АтІайди чи чилел дуйм-дуйз мизанар
Гъам я!— за икІ кхъизва зи шиирда.

Дуйнъядавай инсанрилай гзафни
Авуна гъа са инсанди чилел зи.
Гъакъикъатни, адалатни, инсафни
Яру пайдах хъиз къугъвазва хуьрел зи.

Ленин я, зун инанмиш я датІана,—
Зи хуьруьз экв, зи рикІиз бахт гъайиди,
Я мукъвади, я хуьруьнви тахъана,
Дидедлайни, бубадлайни хайиди!

КЪАРПУЗ

Аку садра и къарпуздин члехивал,
Ам гъакьдач, къаз кІан хъайитІа, къужахда.
КІватІна яргъи гатуз вичиз чимивал
Гила ава ам лайихлу дамахда.

— Ша, къачу... Неъ, къарпуз туш им —
шекер я,
Чилин къабар я им, къене рагъ авай,
Шагъдин — шагъвар, Къулан вацІун
бегъер я,
Берекат я бубайрилай чахъ авай...

Къуьзуь касди гапурдив икІ лагъана
Элкъвей са кІус алудзамаз винелай,
А къарпуздай яр къуд патахъ чкІана,
ЧикІидай хъиз рагъ экуьнахъ гъуьлелай!

ГУЖЛУДИ

Дамарра ял туна иви
Къизмишдайди гужлуди туш.
Къализ вичи вичин туьтуьх
Баишайди гужлуди туш.

Лап гъайвандин къуват-къадар
Авай касни гужлуди туш.
Са масадаз гъахъсуз азаб.
Гудай касни гужлуди туш.

РикІиз регъат хъайи чІавуз
Хъуьредайди я гужлуди.
Гъамни дердер агатайла
Ишедайди я гужлуди.

Гъуьрметдини, къайгъудини
Ифирдайди я гужлуди.
Гаф атайла къил агъузна
Тефидайди я гужлуди.

Масадан дерт жуванди хъиз
Къабулдайди я гужлуди...
Инсан турни-тфенгдал ваъ,
Акбулдалди я гужлуди.

КЪАРАГЪАЖ

Россия хъиз зи дагълар ваз кІан хъана,
На инсанриз гузва жуван няметар.
Лагъ, къарагъаж, ни вал дагъда чан гъана,
Ни чІугуна вал сифтедай зегъметар?

Белки фидай чІавуз дили вацІарай,
И раг, дагълар гъилелагъдай береда,
Цана вун са касди атай яргъарай.
Таз кІанз багъа ядигар и дереда.

Пешер, жаваб гузвай жуъре, рахазва,
Булахдин ци шур-шурзава атана...
Заз а касдин уьмуър хъиз вун аквазва
Зи дагълара давам жезвай датІана.

ГАР, ДИЛИ ХЪУХЪ

Гужлу хъухъ, гар, кІантіа хъухъ лап дили
вун,

Къугъугъ жуваз и живедин тепейрал.
Ятіа эгер рикІ секинсуз пери вун,
Зи рикІ ала лап шииррин лепейрал.

Зун хъфизва хуъруыз, мензил яргъа я,
Рехъ аквазвач бегъем йифен мичІерик.
Анжах гарун мани ина агъа я,
Жакъ-жакъзава живедини кІвачерик.

Зун хъфизва... Къекъвезва мад рагара
Маргъал кьилел алаз гарун балкІанар.
Пиян жезва иви чанда, дамарра,
РикІ шад жезва зи и чІавуз атана.

Гужлу хъухъ, гар, кІантіа жуваз дили хъухъ,
КичІедач заз вакай, уьмуър кІанда заз.
КІантіа жуваз и дагъларин пери хъухъ,
Мурад ава и рехъ атІуз чанда захъ.

Куыз лагъайтіа муьгъуьббат зи дерин я,
Дявени зи къатиди я вахъ галаз.
Бахт дуьньядал гъар са куьнлай ширин я,
Хутахзава за ам хуъруыз захъ галаз.

ЛАЗ ГУЗВА

Лаз гузва... Мад рикіни акьул сад жезва,
Шиирдин дад квай фикир зав агудиз.
Пешераллай чиг цар-цар гуз шад жезва,
Цару жезвай цавувай нур къакъудиз.

Лаз гузва... Яд куз, цукайни яд жезва,
Чил гьатзава экуьн яран къужахда.
Чигедин са стІалдикай къад жезва,
Жердивай яр экуь, гьатиз дамахда.

Гьуьл ргазва чІем хьиз къулал къажгъанда,
Адазни хуш я и экуьн легъзеяр...
Рикіни акьул сад жезва зи вижданда,
Экуь жезва лугъуз дагълар, дереяр.

ГУЪРУЪШ

Перишандиз кфил гьилел шехъзава.
Гъетери яб гузва адан авазриз.
Къванери яд физ винелай эхзава,
Амма жезвач вун, кІаниди, акъвазриз.

Цава аруш жезва чулав булутар,
Чулав жезва чи кІвалерин къаварни.
КицІ элукъдай ван къвезва са къурукай,
Гум тавунрай¹ тухуз къвезва шагъварни.

Секин жеда, ингъе, хуьр и мукъвара,
КицІни секин жеда вичин чкадал.
Гум амукъдач ахпа цІай квай къулара,
Ахпа заз вун, зи кІаниди, аквада.

Рагун кІаник а чи хуьруьн къилеллай
Рахада чун экв жедалди, азизди.

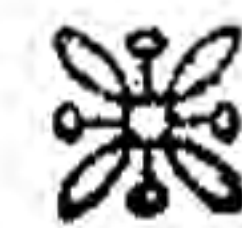
¹ Тавун — гурмагъ.

Гъил алтадна ви киферин винелай
Гуда темен ргазвай кьве вилизни.

Кьве гъиливни чуькьведа ви кьуьнер за,
Хьуькьвелни хъвехъ ифидайвал эцигда.
Амма кягдач пIузаррик, а шекер за
Тада мехъер жедалди, чун килигда...

Ша азизди, гуьруьшдиз гъа рагув ша,
Хуьр ксурай, зунни кьведа рагаркай.
Чехи уьмуьр я ихътин гъар гуьруьш са,
Жезвайди я уьмуьр ихътин краркай.

ХАРЦЕЛАЙ ГУЬГЪУЬНИЗ

Гуьллейри хьиз, харци дуьнья гатана,
Къушар чуьнуьх хъана са-сад чIерейрик.
Цуьквери кьил агъузана, шел атана,
Кумукънач сад сагдади мухан ригейрик.

Са арадлай рагъ килигна цавалай,
Гъар са патаз вичин нурар чукIурна,
Бугъ алахъна хирер хъанвай таралай,
Цуьлери кьил хкажна, чил ахцIурна.

Вил аххъайна чили, жегъил хъхъана,
Ракъур тавур хьиз хар чилел цавари...
Жерягдади хьиз ракъини мад атана
Сагъ хъийизва залан хирер нурарив.

РОССИЯ

О, Россия, о зи азад Россия,
Диде я вун лагъай инсан гъахълу тир.
Дагъларилай, вацIарилай рази яз
Атанва зун ви къужахдиз бахтлу тир.

Мамаеван тепедилай гъамунив
Килигзава зун ви фейи уьмуьрдиз.
Карагзава вилерикай къанлу тир
Йикъар, абур хкиз мад зи фикирдиз.

Гила секин я ви ачух чилера,
Къабулзава на зун игит дидед хъиз.
Хъфизва зун ви экв аваз вилера,
ЧIугвазва вал мад вуна зун виртIед хъиз.

Къуй хъурай зун зи дидедин къужахда,
Амма хъайи чIавуз бахтни бела захъ,
Зи дидедал хъиз вални за дамахда...
Эхъ, эхъ, мад са хайи бала ава вахъ!

ЗИ РУШАЗ

Заз, бала, вун дагъдин лекъ хъиз аквазва,
АкI я хъи, экв я зи къаних вилерин
Ва къвед лагъай рикI я хура рахазвай,
Къуватни я къабар алай гъилерин.

Жуван шикил аквазва ви чиняй заз,
Шагъ дагъди чун мадни мукъва авурла.
Къуй лугъурай лекърен бала — жумарт ваз,
Жив хъиз хъуьтIуьз вун михъидиз акурла.

Бала, вун зи хура кузвай цIай тушни,
Вун хъуьредай ван хъайила къецелай,
Зи юргъунвал фида, дуьнья алтIушна,
Шиирар жез фикирар чеб чпелай.

УЪМУЪР

ЭкъечІзавай чун винелди рагарай,
КичІе тушиз, алуд ийиз белаяр.
Муг авунва, ингъе инал, валара
Къве билбилди хъурай лугъуз балаяр.

Вахтни гзаф сакин экуьн бере тир,
Циф явашдиз вацІун къере къекъвезвай.
Диде билбил юзан тийиз зеррени
Какайраллай, буба къилел элкъвезвай.

Чун элкъвена хкведайла рагай гъа,
Къве къушни шад тир хвешила цавара,
Къуд балани къил хкажна мукай са
Чпихъ галаз фида лугъуз мукъвара.

ЗИ ЧИЛ...

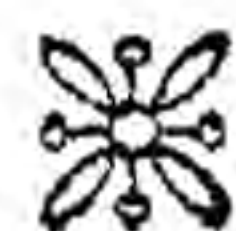
Захъ даим зи Шагъдин дагълар,
Гала, дагъдин синерни.
Къизилрилай багъа я заз
А дагъларин къванерни.

Ина гъилел авурди я
За зи сифте къабарар.
Ина итим хъана, хайи
ЭкъечІна зун ракІарай.

ВацІар дили, рагар хци,
Гарарни я векъибур —
Жегъилар шад, викІегъ зигъин.
Мурадарни экуьбур.

Акьуллу я алимар къван
Гъахъ гвай дагъви инсанар,
Дустар гъина ава ихътин
Икъван миxъи вижданар?

ДИРИ КЪВАНЕР

Гзафбуру къариблукдиз
Фидай члавуз, къачуна
Хайи чилин накъв тухуда,
Са ягълукдик кутуна.
Тахьуй лугьуз къариблукда
Чара хайи чиливай,
Вичин хайи накъвадивай,
Магъледивай, киваливай.
Зун фидайла къариблукдиз
Ватандай са сеферда,
За тухванай вацлай къванер,
Накъв тухудай тегьерда.
Гьар гьамиша заз аквадай
Эцигна са чкадал,
Вад йисуз захъ галаз хьанай
Абур къариб накъвадал.
Вад йисалай хкведайла
Кьулукъ жуван ватандиз,

Къариблукда тун а къванер
Къабулнач зи вижданди.
Заз акI хьанай зи гуьгьуьна
Гьарайурди къванери:
«Чунни куьн хьиз тирди вучиз
Кьатлузвач ви вилери?»
Ингье тухвай ругуд къванни
Жувахъ галаз хкана,
Гьа гьа вацлун кьерез са-сад
Гадарна за атана.
На лугьуди а къванерал
Хвешила чан атанай,
Хайибурув, мукьвабурув
Ахгатна мад хтана.

САГЪРАЙ, ГЪЕЛЕЛИГ

Ксанва чи дагълар, йиф чIичI ийизва,
Къушаринни сес амач — вуч секин я?
Цуькверни кваз ксанва... Зун хъфизва,
Сагърай! Гъелелиг!

Зун кIвалева, чинарри зи дакIарар
Гатазва зун галач лугъуз къилихъ ви.
АквадатIа яраб кье заз ахварар?
Сагърай! Гъелелиг!

Ингье жегъил Варз алкIанва тепедал,
И мукъвара квахъда ам зи вилеркай.
Ам квахъайла вун мад вилик хкведа.
Сагърай! Гъелелиг!

Лекърени кваз ахварзава рагарал,
Чулав жезва чилни, цавни какахъна...
ГъикIайтIани аквад заз вун ахварай.
Сагърай! Гъелелиг!

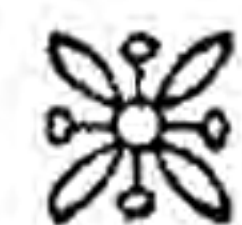

Зи дуст, за ваз
Зи стха я лугъуда,
РикI ачухна
Ви рикI хъиз ваз къалуда,
Зи кIвале вун
Ацукъарда мугъман хъиз,
Са суфрадихъ
Жеда кье дуст са чан хъиз.

Чи бубайрин
Дуствал рикIел хкана,
Ви гарданда
Твада за зи михъи гъил,
«Ви хатур заз
КIанда жуван хатур хъиз!»
Са бахтуник хъайила чун датIана.

ЕТИМ ЭМИНАЗ

Ваз акуна хуьруьз къвезвай рекъел чи
Ви мукъвабур накъвар алаз вилерал.
Къилел алаз къамчи къунвай гуьзетчи,
Бухав алаз пихер алай гъилерал.

Ваз ван хъана агъузардин ванерни,
Фан патахъай, тек са кап фан патахъай.
Дерт гъам гъялиз рикъел хъайи хирерни
Гъвечли халкъдин, яшамиш жез алахъай.

Ваз акуна экв кІан хъайи инсанар
Векъериз хъиз, чилин кІаник кумукъай.
Амма гъатнач, дуьзбур тушир мизанар,
Гзафбуруз куьмек хъана рагукай.

Ацукънач вун гъилер куьрсна секиндиз,
На дяведиз шиирар ви ракъурна,
Аскерар хъиз маршал галай, четин тир
А рекъерай халкъ акъудиз гъазурна...

Атана гъа югъ, ингъе къе дагъвийри
Алудзавач рикъелай вун чун патал.
Гъвечли халкъар, чІехи халкъар дердийри
Сад авунвай, са къисметдик хъун патал.

КЪУНШИИРИКАЙ...

Зал къуншиди къил ч'угвада атана:
— Гьикі я, къунши, хъсан яни кефер куь?
— Пис туш, гъа вун хътинбурухъ галкІана
Вилик физва, къени хъурай кІвалер куь!..

РикІер михъи гъа ихътин дуьз инсанар
Гва лугъуз зи патав гъа зи магъледа,
Амукъзавач авачиз зи хзанар
Са кап фуни са цІиб яд и дуьньяда.

БАХТЛУБУР

Къизилдин ранг аватнава дерейрал,
Гарухъ галаз мани чина акъазва.
Гадани руш, алайбур хъиз лепейрал,
Тарарикай кІвалахдал физ аквазва.

Рушан хъуькъвер гару яру авунва,
На лугъуди, къизилгуьлдин пешер я.
Амма шалвар ала адал, хвал тунвай,
Къекъуьнарни лап гададин тегьер я.

Гъил акъурла вичи цайи тарара
Ва хъуьрейла ван ацалтна ачкардин,
Гада я ам лугъун жезва тапарар,
Руш я, руш я, виридалай хъсан тир...

Гада кисна... Рушни кисна геренда,
Аламатдив мад сад-садаз кихлигна,
Гъар сад санихъ фена анлай негъендал
КІвалах ийиз, шад манидал илигна.

ДУСТАРИКАЙ...

Ингъе вад туб ала и са гвилел зи,
Сад туш вири, са якунбур я вадни,
Гъар садал са тварни ала, куьрелди,
Гъар са тупухъ гъар са жуьре къуватни.

Амма атай чавуз тек сад чуклулди
Са тупуз ваъ, гъа вадазни тар жеда.
Туб атана лугьудач ам акурда,
Гъил атана лугьуз сиве тар жеда.

Заз чун вад кас: Ибрагимни Алирза,
Зунни Азиз, Жамидин зи фикирдай
Аквада са гвилел алай тупар хъиз,
Аквада гъа са гъилин вад дамар хъиз.

Лагъ кван эхир, вуч ава и дуьньяда
Пай тежедай вад туб алай гъиливай,
Гъилин туб яз гъисабайта гъар сада,
Са гъили хъиз квалахайта рикливай?!

САЛАМАЛЕЙК

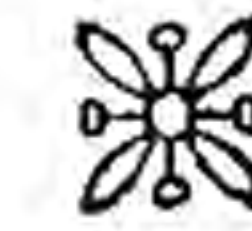

Чиниз дагъдин куклушрал
Симинин рехъ тухузва.
За пенжера ахъайна
«Саламалейк» лугьузва.
Саламалейк, гатфар зи,
Экуьнин яр, сегьерар,
Михъи цава рагарин
Шикил жезвай тегьерар.
Саламалейк, сифте цуьк,
Ахъа жезвай рагарал.
Сифте дагъдиз хквезвай
Билбиларни дурнаяр.
Саламалейк, цийи цал,
Автобусрин экверни,
Зи къуншидин мугьманни,
Мугьман къвезвай рекьерни.
Саламалейк, атана
Хуьр элквезва шегьердиз,

Тіварар хъанва куъчейрал,
Килиг садра тегьердиз!
Югъ-къандавай алахъна
Уьмуър гуьзел, мублагъ жез,
Экв, баркалла къвезва чаз,
Салам, салам, салам квез!

ЗИ РИКИ

Лув гуз кІан я заз цаварай, къушра хъиз,
Лмма авач захъ гуж нуькІрен луварин.
РикІ гъазур я ракъинив лап агатиз,
КичІе тушиз хатайрикай цаварин.

Къуват ава шииррин захъ — лувар я,
Зи фикирар физва вацраз, гъетериз.
На лугъуди зун лув гузвай Икар я,
Лувараллаз за кхъизвай бейтерин.

Зун кІанид я къаз туьд къаюн, завалдин,
Автоматдиз — ручкадиз за худ гузва.
Солдатар хъиз, эмир къачур маршалдин,
Женгиниз за зи шиирар ракъузва.

Гъужумзава гафун винел рикІи зи,
Йифиз ксун тавуна за жагъурай.
А гафунай назик, мягъкем, векъи зи
Аламатлу дагъвидин чин акурай.

ВАФАЛУВАЛ

Фад къарагъна, зверна рагун кьилел за,
Къуй ківалахрай лугъуз рикІи, ківачери.
КъатІана са къацу гъуьлягъ чилел за,
Яргъи хъана ракъиник са уьтери.

Зуз акъатна къуьнериз, зун къекъечІна
Гъуьлягъдивай, са къван акваз элягъдай.
И арада къванерикай хкечІна
Ван акъатна «ш-ш-ш-ш»-дай маса
гъуьлягъдай.

Къве гъуьлягъдин гъайбатди зун явашна,
Къван гадарна а чкадлай алатна...
Гъуьлягъ, хвена, аферин ви юлдаш на
Герек чІавуз чан гваз вилик акъатна.

ДИДЕ, ДИДЕ...

Диде! За, гъич лугъудач и
Гаф цаварлай къакъан я —
Хайи дидед тариф авун
Лезги хциз дакІан я.

Вун цаварив гекъигайтІа.
ГекъигайтІа ракъарив,
Агъуз жеда ви багъа тІвар,
Вуч лугъуй заз халкъари?

Зун ви вилик агъуз жеда,
Ягъна чилиз метІер зи.
Къуй алкІурай рехи кьилел
Къабар алай гъилер ви.

АкІ жеда заз гъилер хкІур
ЧІавуз а ви цІвелерихъ,
Галукъай хъиз абур лацу
Шагъ дагъларин синерихъ.

ВАКАЙ МАНИ

Ваз цуьквер гъамиша
КІандайди чида заз.
Сувара къекъвена
Гъа цуьквер гъида за,
Гъида за, гъида за.
Амма фимир патавай
Са утери рахана
Целхем квахъиз вилерив
РикІ къеневай атІана.

Ваз гъетер гъамиша
КІандайди чида заз.
Цавара къекъвена
Гъа гъетер гъида за,
Гъида за, гъида за.
Амма акъваз гуьзетиз
Са масакІа тахъана,
Ахквадайвал чилел вун.
Цаварилай хтана.

Ваз гевгъер гъамиша
КІандайди чида заз.
Гъуьлера къекъвена
Гъа гевгъер гъида за,
Гъида за, гъида за.
Амма яргъал акъвазмир,
Акъваз мукъвал атана,
Вун хьурай зун авайна
И дуьньяда датІана!

КЪВАНЕР АТИУЗВАЙБУР

Дагълара ван тунва гару накъанлай
Дерейрани рагара тлуб атадиз.
Манидин ван жезва инлай, автанлай,
На лугьуди, гимн къвезва арадиз.

А мани я краркай чи члехи тир,
Ада гъамни, бахтни ава инсанрин.
Уьмуьр ава хушбахт, амма рехи тир,
Гележегдихъ физвай михъи
вижданрин.

Машиндин руль гужлу касдин гъилева,
Ам гъахъзава рагара чан акъудиз.
Метлралла рагар, абур вижеваз
Пад-падзава, са члиб — са члиб
къакъудиз.

Кивалер патал хкудзавай къванер я,
Гзаф туш хъи, гъикъван ава дердияр.

Абур цлийи хуьр я, цлийи шегьер я,
Инсанар я хъсан хъанвай кефияр.

Поездраваз физва абур уьлкведиз,
Хкаж хьурай лугьуз цлийи шегьерар.
Гьуьрметзава абуруз элди екедиз,
А кивалера ийиз цлийи мехьерар.

МЕХЪЕР

Инанмиш я, гатфарихъ
Хъижеда чахъ цуьквер мад.
Гъахъ хъийида чуьллера
Билбилрин хуш бейтер мад.

Шадвилерни хъижеда,
Хъижеда мел-мехъерни.
Тама — тарни, вацIа — яд,
Чуьлда — хъипи бегъерни.

Амма чIехи дяведа
Кечмиш хъайи бубуяр
Хкведач куь мехъеррик,
Свасар гъизвай рухваяр!

А. С. ПУШКИНАН ГУЪМБЕТДИВ

Адан кьилел фикирлу яз вахт ала,
ЧIарарални бурма къирав алкIанва.
КIвачерив гва цуьквер атир кIвахъзавай,
Хайи, къейи югъни юкьвал атIанва.

Фикирлу я шаир, туш ам гъамлу я,
Секинвили кIур гузва къуд къерехдиз.
Гъа гъамунай, секинвиляй къанлу яз
Акъатзавай гуьлле гъиниз герек тир?

Ада ажал къабулзавач гуьлледин,
Эсиррилай атана чун ахквазва.
Шиирралди рахазва ам вядедин,
Гъа и чIавуз ам юзана аквазва.

Аквазва ам хъана тIимил рехи чаз,
Ийиз вичихъ галаз дуьнья танишар...
Эхъ, яшамиш хъана тIимил чIехи кас,
Чун яшамиш хъурай лугъуз гъамиша.

ВИЛИ ЦАВ ХЬИЗ...

Зи гъавурда гъар са инсан акъади,
Вили цавуз килигайтIа гатфариз.
Ам гегъенш ва михьи жеда, гъавади
Тан тийиз гъич гъвечIи цифни мукъварив.

Урус халкъдин рикI гъа цифер алачир
Гатфарин цав хьиз я сергъят авачир.
Пак мурадар я а рикIе авайбур,—
Адалатдин шегъре рекъел алайбур.

А рикIи чим гузва жедай вичивай
Гъамиша чи Ватандиз, чи халкъариз...
Урус халкъдин рикI кIанда заз рикIивай,
КIанда заз ам вили цав хьиз гатфариз!

ТІЕБИАТДИН АЯЛАР

Гагъ-гагъ жеда вилера чи
Галатунин юргъунвал.
Къуллугъзава акъулдини
Тади квачиз атунвай.
Амма къуьруь хъайибур туш
Садрани гъич рикIер чи.
Лап четинбур хъанатIани
Чун къекъвей къван жигъирар,
Авурбур туш садрани гъич
Ажувилин фикирар.
Маса рекъиз, рехъ гадарна,
Фейибур туш кIвачер чи.
Килига куьн къуьлуьн никIиз,
Суьмбуьлризни килига,
Гагъ марфари, гагъ гарари
Гатаз ава гъамиша.
Вахт атайла гъикIайтIани
Битмиш жеда къилерни.

Килиг акван асфальтдизни,
КІаник са цуьк акатна.
Къуьд акъатна, асфальт падна
Ам мад винел ахкъалтна.
Ингъе цуьк мад чІехи жезва,
Гъизва хилер, пешерни.
Чунни гъакІ я, гъа жуьре я,
Къуй гатурай гарари.
Хъайибур я мадни мягъкем
Чун марфарик, харарик.
ГъакІ тирвиляй садавайни
Къаз жедач гъич рекъер чи.

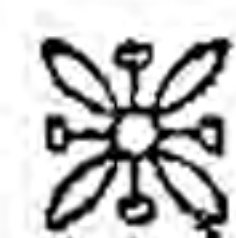
ЛУЪТКВЕДА

Цин винелай сирнав ийиз явашдиз.
Са рушни са гада ава луьткведа.
Варз екъечІна цавун юкъвал, лаваш хъиз,
Килигзава абуруз пехил жуьреда.

Къуд пад вири лал хъанва, на лугъуди,
И дуьньядал алайди гъа къве кас я.
Хъийин тийиз гъерекат къве къусуди,
НацІаривни гвайди секин аваз я...

И арада муьгъуьббатдал чан къвезва,
Мани ягъиз тазва секин ятарив.
Темен гузвай къве плузаррин ван къвезва,
Якорди хъиз къунвай луьткве нацІарив.

Аман мийир на масадаз дамахар,
Киче я вун бегенмиш жез чарадаз.
Акі хъайтІа и дагълара булахар
Гад тахъанмаз яд амачиз кьурада.

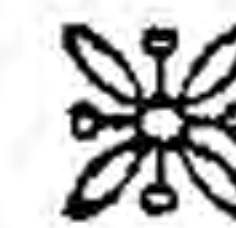
Хиялармир, ви уьмуьр заз герек я,
Герек я заз ви вилерни кІвалахар.
Вун вацралай, ракъинлайни гуьрчег я,
Аман мийир на масадаз дамахар!

Цуьк са патахъ ян гана
Кьуразва цІам хъиз.
РикІ зи ваз, руш, чан гана
Зурзазва чам хъиз.

Ви вилер, ви, рацІамар
Куьз жезвач дегиш.
Хъанвани вун макъамар
Ийиз икІ вердиш?

Зун акъваздач секиндиз
РикІ туш зи секин.
«Чуьнуьхда вун къизил хъиз!»—
Гъа им я зи кьин.

Берекатлу ийизвайбур чилер зи
Инсанар я муьгьуббатдив кьугьвазвай.
Чирна чилин чІал накьварив рахазвай.
Куьз аквазвач бес абур квез, вилер зи?

Берекатлу ийизвайбур багълар зи
Инсанар я ашукъ хьанвай цуькверал.
Бахтавар я гьа ихътинбур чилерал,
Бес хьанва куьн вучиз биши, япар зи?

Берекатлу ийизвайбур Ватан зи
Инсанар я ашукъ хьанвай Ватандал,
КІвалахзавай намусдални виждандал.
Куьз хьанва бес лагъ кван рикІ вун
тапан зи?

Берекатлу ийизвайбур хуьрер зи
Дагъвияр я, са чил ацІай дагъвияр...
Чирна абурун шадвилерни дердияр,
Куьз кхьизвач куьне са затІ гьилер зи?

* * *

Кьве инсан: сад вирибур хьиз секин я,
Хьел кьведай са кар алайнал хьуьредай.
Муькуьд — гуя кьавах тарцин серин я,
Дегиш жедай суткада цІуд жуьреда.

Кьил хкажна аламатар хиве кьаз
Гьар гафунал кьин кьазва а серинда.
Куьз лагъайтІа, регьат я кьил вине кьаз.
ЗатІни тахьай чІавуз адан деринда.

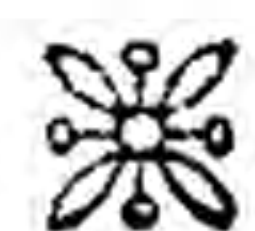
ТАХСИРЛУДИ

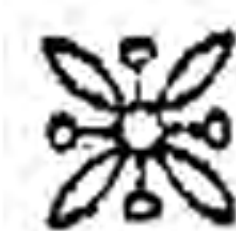
Ингъе зун а рагун кьилел ацукъна
Килигда мад жуван хайи дагълариз.
ВацIари яд, муркIад чухва алукина,
Тухузва, ван тваз рагара, яргъариз.

Лиэнрин гел алай рехи накъвари,
Пел хкажна, гайитIа заз суалар,
Вуч ийин за?— куьз худ гузва накъвариз,
Квекай я ви икъван сефил хиялар?

Лал жедай зун, гьихьтинди хьуй жаваб зи,
Адан вилик рахадай мез авачир.
Зи гъилив я дергесдив, я нажахдив
За авур са гел а чилел алачир.

НАСИГЪАТ

Хайи дидед хурудай нек хъванатIа,
Адан къамат алуд женни рикIелай?
Хва лагъана бубади тIвар ганатIа,
Ракъуз женни ветI бубадин винелай?

КIанзаватIа диде рикIел алаз ви,
Хвена гьуьрмет, къадир вири дидейрин,
Бубайрикай хьурай михьи аваз ви,
ГьакI гъавая къугъван тийиз вядейрив.

КIанзаватIа буба рикIел алаз ви,
Хвена гьуьрмет, къадир вири бубайрин,
Дидейрикай хьурай михьи аваз ви,
Гьам чIехидан, гьам гъвечIидан алай рикI.

Гьа чIавуз ваз чир жеди вун вуж ятIа,
Ашукъ хъанвай уьмуьрдал икI кIевелай...
Зи гафар гьа ихьтинбур я, хуш ятIа
Яхъ таниш дуст, туштIа алад рекъелай!

Махачкъала — 1971.

ЭКУЪНАХЪ

Дагъдин кукІу гапурди хъиз
АтІанва цавар.
Булутарни хъанва яру,
Алайбур хъиз зар.
Кфилди ван ийизва са
Жегъилдан гъиле,
Цийи мани битмиш жезва
А касдин рикІе.
Цин стІалри, ништІерри хъиз,
Къванер атІузва.
Хъвазва а яд инсандини,
Амма таб гузва...
И рангари, и сесери
Шадзава рикІер,
Гъатта рагъни экъечІзава,
Сивел алаз хъвер.

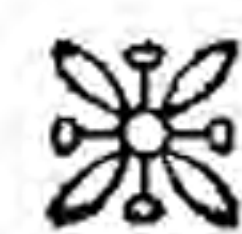
РЕХЪ

И рехъ гъиниз физватІа низ малум я,
Белки физва ам рикІиз дуъз инсандин.
АтІузвайди ам белки къара-къум я,
Белки жезва ам пай чІехи майдандин?

Белки я ам пакад йикъан гурар зи;
Белки къисмет агакъдай зав яргъарай.
Къалурна за яргъал рекъе гъунар зи,
Мад а рекъе гъатда зун и мукъвара.

Рекъер тирвал къекъвена и дуънъяда
За ахквада эхир къве къил рекъин зи.
Гъа чІавуз заз зи бахт къисмет аквада,
Аквада зун кузвай мурад рикІин зи.

ЧУБАНАР

Йиф мад чулав жезва абурув агатай,
Амма секин я сурьуряр, чубанар.
Кузва лугьуз цай мичі квадриз арадай,
Галатайбур хыйиз йифиз клубанар.

Девеяр хыз я чубанрин ятахар,
Къазва абур мад алтушна цифери.
На лугьуди, мичі къвезва къуд патахъай,
Амма къула туьхуьзвач цай йифериз.

Яваш-яваш киваті хьижезва сурьуряр,
Цай гъа кузва, ингье къвезва чубанар
Адан патав, ачух ийиз кефияр,
Кьурур ийиз дулахарни шаламар.

Танишбур я абур вири хуре заз,
Хъаначни зун абурухъ галаз датана,
Чиг ацукъна рацамрал, са жуьре заз
Жезва абур, акур члавуз хтана.

Рикі гуз чпин кІани кардиз эбеди
Хъанва абурун чинар, гъилер векъибур.
Амма чидай къимет гъар са легъзедин
Мурадар я а инсанрин чІехибур.

ПОСТУНАЛ

Акъвазнава зун са кІунтІун кЪерехдал,
Пост я лугъуз автоматни вуганва.
Чидач и кІунтІ низ лазим я, герек я,
Къуд пад михъиз ацахънавай, чкІанвай.

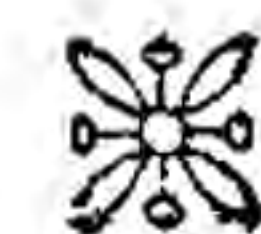
И фикиррик квай чІавуз заз кІвачерин
Ван хъана зав агатзавай атана.
«Вуж я?»— лагъай сесини зи йиферин
МичІивални, секинвални атІана.

Жаваб хъанач, амма инал рикІяй зи
Фена буба яна кЪейи лутуяр.
Аватдани гъич автомат гъиляй зи
Постуналлай саймиш ийиз угърияр...

КІунтІ секин я, вил экуъ я, йиф мичІи,
Гъеле касни авач кЪезвай постунал.
Къвенни ийич, хъайитІа ви рикІ чІехи,
Садни кІеви хъайитІа вун къастунал.

Кушка — 1951.

ГЪАЛАЛА

Диде чан, за жегъил береда
Яб ганач ваз балад жуъреда.
Вун туна фенай зун гуънедай.
Тахсиркар бала кЪе хтана,
Ви вилик ква тахсир къатІана.
Вуна заз гайи нек, жедатІа,
Гъалала, гъалала, гъалала.

Буба за вазни яб ганачир,
Закай ваз са куъмек хъаначир.
За зи рикІ вун патал каначир.
Тахсиркар бала кЪе хтана
Ви вилик ква тахсир къатІана.
Вуна заз гайи фу, жедатІа,
Гъалала, гъалала, гъалала.

Эхирни зун гъа куъ бала я,
Куън заз чи чандилай багъа я.

Мад вучда, чи пудан ара я:
Тахсиркар бала кье хтана,
Куь вилик ква тахсир кьатІана.
Куьне заз зегьметар, жедатІа,
Гьалала, гьалала, гьалала!

ЗУН БАХТЛУ Я

Зун балайрин буба я, кье баладин,
А кье бала тІимилни я, гзафни.
Вучиз тІимил я лагьайтІа, пакадин
Хва кьена зи, им гьахъ яни инсандин?

Вучиз гзаф я? Зи тек са балади
Эвезава рухвар пак вижданрин.
«Зун руш я зи аслан хьтин бубадин.
Диши, эркек жедани бес асланрихъ?»

Ихьтин жаваб гуда гьа тек руша зи
Зарафатрай ва гьакъикъат чІавузни.
Алцум ая бахтсуз уьмуьр ша на зи,
Чира ятІа вуж викІегьди, ажужди.

Малум я кар алачирди кьадардал.
Дадмишдачни тек са стІал инсанди
ВиртІедин дад чир хьун патал базардал?
ГьакІ я инсан, а инсандин вижданни...

Дамахзава за гъа тек зи баладал
Бубади хъиз ирид хцин аялдин.
Бахтлу я зун вири хъиз и дуьньядал,
Бахтлу жечни, лагъ кван, буба асландин?

Тагъирхуьруьн къазмаяр — 1971.

АРМАТУРЩИКАР

Къе рагъ чилиз килигзавач хъсандиз,
КІвачин кІаник жакъ-жакъзава живеди.
Гъиле къазва вичин кІвалах инсанди,
Ябни тагуз гъавадин и жуьредиз.

Гъиле къазва кІвалах лап дуьз ксари,
Вичин хайи рухвайри чи ватандин.
Ракъурнава иниз абур яргъари
КъацІай кІвалах ая лугъуз виждандив.

КукІурзава къванцихъ ракъар, кІарасар,
Гъулдан жезва муьтІуьгъ абрун гъилера.
АкІ я — гъилер туш, я ракъун тапасар
Чешмегарни ала ракъун вилерал.

Щелхем кІвахъиз электрод галукъай
«Пакун тІвалар» хкаж жезва винелди...
КичІе тушиз живедихъай, гарухъай
Давам жезва абрун женг, куьрелди.

* * *

КІур гана за жигъирризни рекъериз
Дуьнья тирвал ва какатай жуьреда,
Такваз абурун къиметлувал вилериз,
Чин тийиз гъич къайдаярни къекъведай.

Начагъ хъана са юкъуз зун, кІевелай,
Къуна беден ифиндини ялавди.
Багъа затІни хъанач захъ гъа рекъелай,
Дустар къведай эхир сефер патав зи.

Алма-Ата, 1970.

ДЕ ША, ДУСТАР

Куь рекъера халичаяр экіяда,
Ракъин нур куь кІвачик чна вигъида.
Хважамжамдин суфра вилик ахъайда,
Де ша, дустар, чаз мугъман хъухъ виридаз.

Каспидин гар секин жед куь хатурдай,
ВацІарин яд яваш жед куьн акуна.
Гъарай физва бочкадавай чехирдай,
Де ша, дустар, чаз мугъман геж тавуна.

Аялри квез цуьквер гуда гъилерай,
Рушарини — дамах чпин къуьлерин.
Шадвилин нагъв къведа дидед вилерай,
Де ша, дустар, чаз мугъман, чи мелериз.

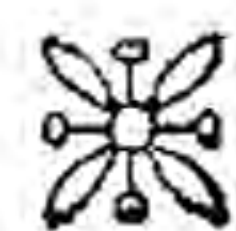
Чна даим вилив хуьзва мугъманар,
Къуй хъурай ам гъар са кІвале, хзанда.
Гъа ихътинбур я дагъвийрин мизанар,
Де, ша, дустар, чаз рикІивай куьн кІанда.

КБИЛЕР

Яшамиш хьун вуч хъсан я	3
Экуьн бере	5
Лацу цуьквер	6
Дидеяр	7
Фяле	8
Зун инсан я	9
Цуьквер гвачиз, гъетер гвачиз	11
Зул	12
Ципицлар к'ват'завай руш	13
Югъни йиф	14
А руш вуж тир	15
Ленин	17
Къарпуз	18
Гужлуди	19
Къарагъаж	21
Гар, дили хьухь	22
Лаз гузва	24
Гуьруьш	25
Харцелай гуьгъуьниз	27
Россия	28
Зи рушаз	29
Уьмуьр	30
Зи чил	31

Дири къванер	32
Сагърай, гьелелиг	34
«Зи дуст, за ваз...»	35
Етим Эминаз	36
Къуншийрикай	38
Бахтлубур	39
Дустарикай	40
Саламалейк	41
Зи рикI	43
Вафалувал	44
Диде, диде...	45
Вакай мани	46
Къванер ат'узвайбур	48
Мехъер	50
А. С. Пушкинан гуьмбетд'ив	51
Вили цав хъиз	52
Тебиатдин аялар	53
Луьткведа	55
«Аман мийир на масадаз дамахар...»	56
«Цуьк са патахъ ян гана...»	57
Туьгъмет	58
«Къве инсан: сад вирибур хъиз секин я...»	59
Тахсирлуди	60
Насигъат	61
Экуьнахъ	62
Рехъ	63
Чубанар	64
Постунал	66
Гьалала	67
Зун бахтлу я	69
Арматурщикар	71
«К'ур гана за жигъирризни рекъериз...»	72
Де ша, дустар	73

Салимоз Байрам

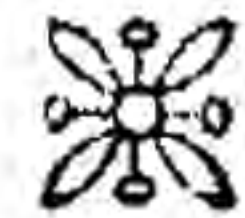
С. 16 **Мани хуьруьз хтана.** Шиирар. Махачкала,
Даг. кн. изд-во, 1975.
76 с.

И песня вернулась в аул.

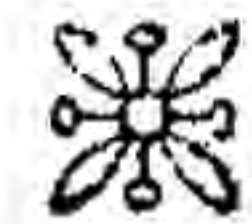
С (Лезг)

На лезгинском языке

Редактор **М. Шихвердиев.** Художник **А. Ризаев.**
Художествен. редактор **Е. Омельченко.** Техн. ре-
дактор **М. Тищенко.** Корректор **М. Бабаева.**

Сдано в набор 24/IV-1975 г. Подписано в печать
5/VII-1975 г. Формат бум. № 1 60×90¹/₃₂. Бум.
л. 1,19. Печ. л. 1,38. Уч.-изд. л. 1,46. С 02410,
Тираж 1500. Цена 15 коп.

Дагестанское книжное издательство Управления
по делам издательств, полиграфии и книжной
торговли Совета Министров ДАССР, Махачкала,
ул. Маркова, 55. Зак. 526.

Типография им. С. М. Кирова Управления по де-
лам издательств, полиграфии и книжной торговли
Совета Министров ДАССР. Махачкала, ул. Мар-
кова, 51.

Улубдин электрон жуьре

www.lezgichal.ru

сайтдин кумекдалди газурнава.